

Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007

Kapitel: Ungdomsbrottslighet

Hela publikationen finns att beställa eller ladda ner på www.bra.se/go/297

UNGDOMSBROTTLIGHET

Felipe Estrada och Sven Granath

Inledning

Det är välkänt att ungdomars brottslighet ökat kraftigt under efterkrigstiden. Detta är inte unikt för Sverige utan gäller också för övriga Västeuropa (Estrada 1999, 2007, Westfelt 2001). Mer oklart är dock hur denna ökning sett ut. Är det frågan om en kontinuerlig och linjär ökning sedan 1950-talet? Eller har nivån stabiliserats och varit oförändrad sedan 1970-talet och möjligen börjat minska under senare år? Vilken av dessa beskrivningar som gäller har betydelse när politiken gentemot ungdomsbrottsligheten ska bedömas. Ungdomen uppfattas ofta som bärare av framtiden, vilket gör att ungdomars brottslighet kan uppfattas som ett tecken på framtida sociala problem för såväl ungdomarna själva som för samhället i stort. En bra beskrivning av ungdomsbrottslighetens utveckling är därför en viktig beståndsdel för en kunskapsbaserad samhälls- och kriminalpolitik.

Brott som begås av ungdomar tenderar att i hög utsträckning drabba andra ungdomar (Estrada 1999, Sarnecki 2001, Granath 2007). Ungdomar är den åldersgrupp som är klart mest utsatt när det gäller stöld- och våldsbrott (Brå 2008a) och en stor del av dessa har brott begåtts av personer i samma ålder. Kunskap om hur ungdomsbrottsligheten ser ut och förändras ger därför viktiga indikationer om hur ungdomars levnadsvillkor och trygghet i stort utvecklas.

Detta kapitel har som syfte att kortfattat beskriva kunskapen om ungdomsbrottslighetens omfattning, struktur och utveckling. Hur många unga är det egentligen som begår brott? Vilka brott begår de? Hur ser utvecklingen ut över tid? Fokus ligger på perioden 1990–2007. Med ungdomsbrottslighet avses främst tillgreppsbrott, skadegörelse och våldsbrott¹²² begångna av individer i åldrarna 15–20 år. Vi fokuserar emellertid även på ungdomar som offer för brott. Förutom att det finns ett egenvärde i att synliggöra unga brottsoffer, är detta också ett sätt att ytterligare beskriva ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling. I synnerhet när det gäller våldsbrott är det välkänt att mycket av våldet sker mellan jämnåriga.

¹²² *Tillgreppsbrott*: Brotts mot 8 kap. brottsbalken (1962:700), till exempel snatteri, stöld, rån och tillgrepp av fortskaffningsmedel. *Våldsbrott*: Brotts mot 3–4 kap. brottsbalken, till exempel misshandel, mord, olaga hot. Dessutom kommer alternativa indikatorer som beskriver ungdomars självrapporterade erfarenheter av olika typer av stöld- och våldsbrott att användas.

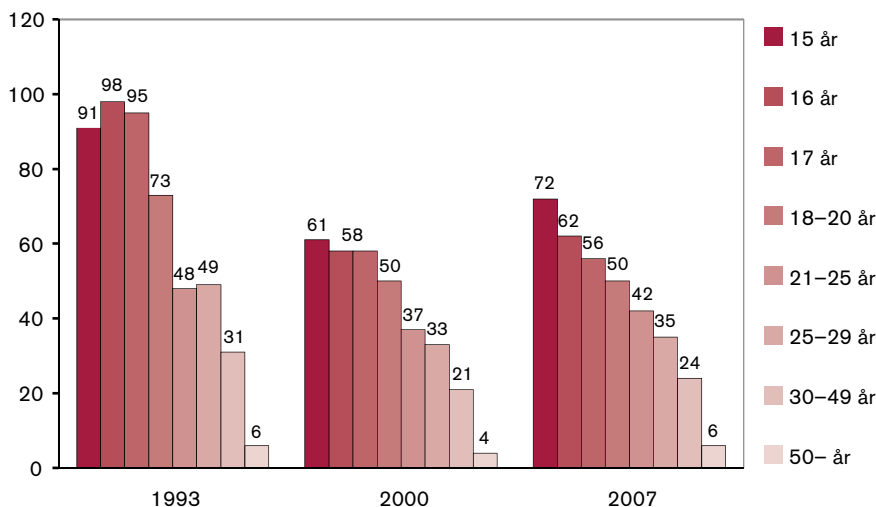
Kapitlet är disponerat enligt följande. Först redovisas ungdomsbrottslighetens omfattning och struktur. Därpå görs en uppskattning av utvecklingen och avslutningsvis beskrivs påföljdsutvecklingen. För en utförlig diskussion om de olika data som utnyttjas i detta kapitel (kriminalstatistik och offerundersökningar) hänvisas läsaren till rapportens inledning. Här nöjer vi oss med att konstatera att datakällornas brister innebär att man i undersökningar om brottslighetens omfattning och utveckling gör klokt i att utnyttja flera av de källor som står till förfogande.

Ungdomsbrottslighetens omfattning och struktur

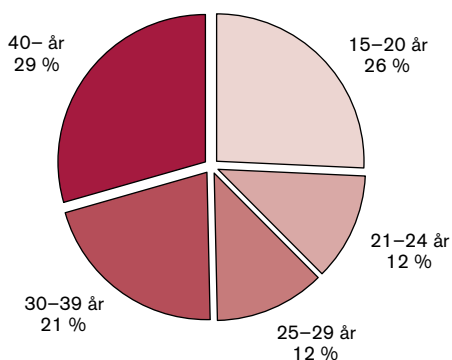
Unga mest brottsbelastade

År 2007 misstänktes omkring 21 400 personer i åldern 15–20 år för brott mot brottsbalken. Enligt kriminalstatistiken är ungdomar därmed den mest brottsaktiva åldersgruppen i samhället. I figur 1 presenteras brottsdeltagandet i olika åldrar. Vi ser då ett grundläggande mönster som kriminologisk forskning fått fram under lång tid i såväl Sverige som internationellt, nämligen att ungdomsåren innebär en tydlig topp i brottsaktivitet. Vid 20-årsåldern avtar sedan brottsligheten, vilket antyder att för den stora majoriteten av ungdomar kan brottslig aktivitet ses som en övergående fas.

Ungdomars överrepresentation innebär inte att de flesta brott i samhället begås av ungdomar; bakom majoriteten av de registrerade brot-

Figur 1. Antal registrerade brottsdeltaganden (i brottsbalksbrott) per 1 000 invånare i respektive åldersgrupp, åren 1993, 2000 och 2007. Källa: Brå, SCB.

Figur 2. Andel brottsdeltaganden för personer misstänkta för brottsbalksbrott. Genomsnitt för åren 2004–2007 för olika åldersgrupper. Procent. Källa: Brå.

ten återfinns en vuxen gärningsperson (det vill säga äldre än 20 år). De vuxna utgör sammantaget en mycket större andel av befolkningen, varför de också totalt sett svarar för fler brott (figur 2). Vidare bör det påpekas att de vuxnas andel av brottsligheten tenderar att öka med brottslighetens allvarsgrad. Ett undantag från detta mönster utgörs dock av personrånen där en majoritet av de misstänkta gärningspersonerna är 15–20 år gamla. Även när det gäller misshandel står ungdomar för en relativt stor del (34 procent åren 2006 och 2007) av alla misstänkta.

Ungdomsbrott enligt kriminalstatistik och självdeklarationsstudier

När man vill uttala sig om vilka brott ungdomar oftast begår är kriminalstatistiken en otillräcklig källa, eftersom olika brottstyper har olika upptäcktsrisker. Till exempel misstänktes år 2007 fler 15-åringar för ett fullbordat biltillgrepp än för cykelstöld (168 mot 73 stycken), något som självfallet inte är ett uttryck för att biltillgrepp är ett vanligare brott bland unga. Ett alternativ till kriminalstatistiken erbjuds genom självdeklarationsundersökningar. I tabell 1 presenteras de vanligaste brottstyperna bland 15-åringar utifrån dels den nationella skolundersökningen om brott (Brå 2006), dels statistiken över misstänkta personer. Något som är mycket tydligt från denna jämförelse är att antalet ungdomar som varje år begår brott vida överstiger antalet som blir misstänkta för det. Om rättsväsendet skulle få tag på alla 15-åringar som under år 2005 begick cykelstöld borde omkring 16 900 personer ha registrerats. I kriminalstatistiken återfinns enbart 33 stycken.

De klart vanligaste brotten bland ungdomar är lindriga stöldbrott och skadegörelse. Den övergripande bild som fås från självdeklarationsdata överensstämmer i vissa delar väl med kriminalstatistiken.

Skillnaderna avser dels de grövre brottstyperna misshandel, rån och biltillgrepp som på grund av högre upptäcktsrisk är mer vanliga i kriminalstatistiken, dels de enligt ungdomarna själva relativt vanliga gärningarna skadegörelse, cykelstöld och häleri som framstår som mer ovanliga om man utgår från kriminalstatistik.¹²³

Brottsfördelningen i tabell 1 är inte helt olik den som gäller för de brott som vuxna misstänks för. Ungdomar gör sig dock mer sällan än vuxna skyldiga till rattfylleri, ekonomiska brott eller kvinnomisshandel. Vuxna å andra sidan begår mer sällan än unga skadegörelse, cykelstölder eller personrån.

Sammanfattningsvis kan alltså butiksstöld, skadegörelse och cykelstöld betraktas som typiska ungdomsbrott, både genom att det är förhållandevis vanligt att ungdomar någon gång begått sådana brott och genom att ungdomar svarar för en relativt stor del av dem som misstänks för dessa brott. Ur det senare perspektivet kan även misshandel och personrån sägas vara typiska ungdomsbrott.

Tabell 1. Rangordning av de vanligaste ungdomsbrotten enligt den nationella skolundersökningen år 2005 (andel niondeklassare som uppger brott under senaste året), respektive andel av samtliga 15-åringar som misstänks för brott år 2005. Procent.¹²⁴

Kriminalstatistik (n= 130 105)		Självdeklarationsdata (n= 7 449)	
	Andel 15-åringar (%)		Andel elever (%)
Stöld totalt	1,8	Stöld totalt	52
Butiksstöld	1,3	Vandaliserat (skadegörelse)	31
Misshandel	0,8	Stöld i skola	26
Skadegörelse	0,5	Butiksstöld	22
Inbrott	0,3	Cykelstöld	13
Biltillgrepp	0,2	Köpt stulet (häleri)	10
Rån	0,1	Inbrott	8
Stöld i skola	0,1	Slagit någon (misshandel)	6
Häleri	0,1	Använt falsk ID (bedrägeri)	5
Stöld ur bil	0,05	Stöld ur bil	3
Bedrägeri (falsk ID)	0,05	Hotat för att få sak (rån)	2
Cykelstöld	0,03	Biltillgrepp	2
Väskryckning	0,03	Väskryckning	1

Källa: Brå, 2006:7 och Sveriges officiella kriminalstatistik.

¹²³ Värt att påpeka är dock att det finns kvalitativa skillnader mellan de självrapporterade brotten och de brott som ungdomar misstänks för. I de självrapporterade brotten ingår förseelser som sannolikt inte skulle leda till åtgärder från rättsväsendet även om de anmäldes.

¹²⁴ Ungdomar som svarat att de begått flera olika brott är medräknade i respektive kategori (dvs. dubbelräkning).

Olika ungdomsgruppers brottslighet

Ett annat av kriminologins grundläggande fakta är att brottslighet i stor utsträckning är ett manligt fenomen. I ett historiskt perspektiv har exempelvis andelen kvinnliga gärningspersoner utgjort mindre än tio procent av de lagförda för misshandel och 25 procent av de lagförda för stöldbrott (von Hofer 2008, se också kapitlet om *Kvinnors brottslighet*). Generellt gäller att ju grövre brottslighet desto större andel av brotten begås av män. Det finns därtill enligt kriminalstatistiken klara skillnader i vilka brottstyper flickor och pojkar begår. Pojkar misstänks oftast för skadegörelse, misshandel och olovlig körning, flickorna för snatteri, bedrägeri och narkotikabrott. Skillnaden mellan pojkar och flickor är stora också när det gäller omfattningen av brottsligheten. Flickornas andel av de misstänkta minskar påtagligt ju fler brott den misstänkte gjort sig skyldig till. De stora skillnader som finns mellan könen enligt kriminalstatistiken bekräftas i princip av de nationella självdeklarationsundersökningarna (Brå 2006), även om dessa överlag visar väsentligt mindre skillnader än kriminalstatistiken (tabell 2). Under senare år finns dessutom en viss tendens till att skillnaden i pojkars och flickors såväl registrerade som självdeklarerade brottslighet minskat (se vidare kapitlet om *Kvinnors brottslighet*).

Kriminologisk forskning visar att de uppväxtvillkor och levnadsförhållanden som människor lever under har betydelse för brottslighetens omfattning och struktur. En större andel av de ungdomar vars föräldrar är arbetare och som bor i lägenhet, än de vars föräldrar är högre tjänstemän och som bor i villa, rapporterar sålunda att de begått brott i självdeklarationsundersökningar (Brå 2006, Ring och Svensson 2007). Dessa undersökningar belyser i första hand mindre allvarliga brott som stora delar av en ungdomskull begår. När man fokuserar på allvar-

Tabell 2. Självrapporterad brottslighet bland pojkar och flickor i åk 9. Urval av brottstyper. Procent. Åren 1995 och 2005.

Brott	Pojkar (%)		Flickor (%)	
	1995	2005	1995	2005
Vandaliserat	44	30	18	13
Stöld i affär	41	23	33	20
Köpt stulet	28	15	9	6
Cykelstöld	20	18	7	8
Inbrott	21	11	7	5
Slagit någon	12	9	4	3
Hotat för att få sak	5	3	1	1
Skadat med tillhygge	4	3	1	1

Källa: Brå, 2006:7.

ligare brottslighet som fortsätter under ungdomsåren och som senare riskerar att påverka levnadsförhållandena i vuxen ålder är skillnaderna mellan olika sociala grupper än mer påtaglig (Hagan och McCarthy 1997, Nilsson 2002, Sampson och Laub 2003, Ring och Svensson 2007). Från tidigare forskning vet vi att risken för lagföring för något brottsbalksbrott (t.ex. stöld, skadegörelse och misshandel) är tre gånger så stor för de ungdomar som växer upp i ett arbetarklasshem jämfört med i ett överklasshem och drygt fyra gånger större när det gäller lagföring för våldsbrott (Wikström 1987).

Eftersom klassbakgrund är ett begränsat och trubbigt mått på individers uppväxtvillkor kan vi vara säkra på att överriskerna för de barn som har allvarliga välfärdspåproblem under sin uppväxt är betydligt högre. Många forskningsgenomgångar visar att fattigdom, med de slitningar och destruktiva konflikter detta kan innebära för en familj, är en grundläggande faktor som interagerar med en mängd andra problem (Haveman och Wolfe 1995, Lundström och Wiklund 2000, Yngwe 2004). Utöver familjens ekonomiska förutsättningar framstår det sociala stödet (eller sociala kapitalet) som en grundläggande resurs. Föräldrar kan också ha mer allvarliga problem, såsom missbruk, kriminalitet och benägenhet till misshandel eller sexuella övergrepp (Hagan och McCarthy 1997, Stenberg 2000, Nilsson 2002), vilka ytterligare höjer riskerna för olika negativa konsekvenser för barnen. En grupp som visat sig speciellt sårbar är de barn som växer upp i fosterhem eller som har omfattande kontakter med de sociala myndigheterna under de tidiga uppväxtåren (Vinnerljung 1996a, 1996b, Sundell m.fl. 2004). Det är alltså inte överraskande att uppväxtförhållandena för den absoluta majoriteten av de människor som hamnar i fängelse och långvarigt missbruk präglas av olika typer av resursbrister (Nilsson 2002).

I debatten om ungdomsbrottslighet uppmärksammas inte sällan att det finns en överrepresentation av gärningspersoner med utländsk bakgrund. Mindre uppmärksammat är att motsvarande gäller utsattheten för speciellt våldsbrott som alltså också är större bland ungdomar med utländsk bakgrund (Pettersson, 2007). När det gäller brottslighet beror överrepresentationens storlek dels på vilken indikator som används, dels på vilken brottstyp som undersöks. Ser man till den totala ungdomsbrottsligheten såsom den kommer till uttryck i självdeklarationsundersökningarna handlar det om en överrepresentation på cirka 1,5 gånger. I kriminalstatistikens uppgifter över dem som lagförts för brott ökar denna skillnad till omkring 2,0, och ser man till allvarligare våldsbrott är överrepresentationen trefaldig (von Hofer m.fl. 1998, Brå 2005, Pettersson, 2007).

Det är viktigt att påpeka är att överrepresentationen inte innebär att det är ungdomar med utländsk bakgrund som står för flertalet

av ungdomsbrotten eller att det överlag skulle finnas tydliga kulturella mönster i brottstyper med avseende på etnicitet. De allra flesta ungdomsbrotten begås av ungdomar med »helsvensk« bakgrund och brottsstrukturen följer den som redovisats ovan i tabell 1 (von Hofer m.fl. 1998, Ring 1999).

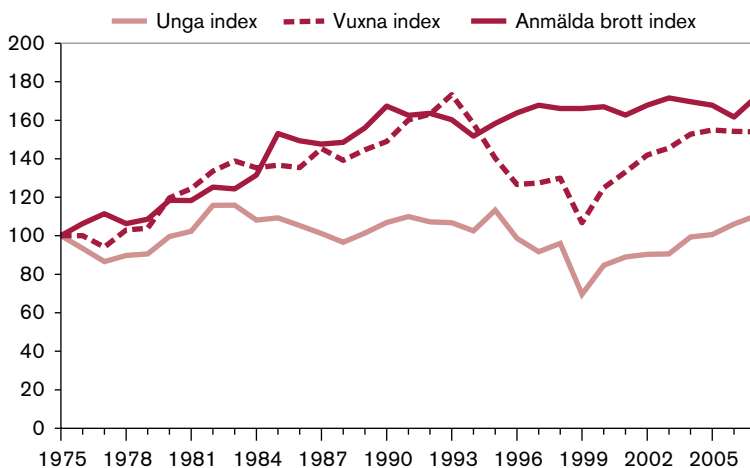
Den överrepresentation som redovisats är också förväntad mot bakgrund av att barn och unga med utländsk bakgrund växer upp under relativt sett mer ogynnsamma ekonomiska och sociala förhållanden. På individnivå är det exempelvis vanligare att hushåll med utländsk bakgrund har ekonomiska problem, lägre utbildningsnivå och svag arbetsmarknadsanknytning (Ds 2004:41). Allt detta påverkar individens sociala band till såväl familj som samhälle. Familjer med utländsk bakgrund påverkas dessutom i större utsträckning av de negativa strukturella effekterna av boendesegregationen eftersom de oftare bor i de mest problembelastade bostadsområdena (Kölegård-Stjärne m.fl. 2007). Kriminologisk forskning har exempelvis visat att ungdomar som har goda hemförhållanden, det vill säga vilkas individförhållanden inte innebär överrisk för brott, uppvisar betydligt högre brottslighet när de bor i en omgivning som präglas av omfattande social problematik (Wikström och Loeber 2000). Detta hänger bland annat samman med kamraternas betydelse för ungdomskriminalitet samt de mer omfattande problem som skolor i sådana områden tvingas förhålla sig till. Dessutom finns det en växande forskning av som visar att en del av överrepresentationen beror på en diskriminerande myndighetsutövning från polis och rättsväsende (för en genomgång se Brå 2008b).

Ungdomsbrottslighetens utveckling

En vanlig bild av ungdomsbrottsligheten är att den ökar kraftigt, blir grövre och ständigt går ner i åldrarna (Estrada 1997, 2007). Men det stämmer inte med den samlade bild som forskningen ger. I detta avsnitt beskrivs utvecklingen såsom den ser ut dels utifrån kriminalstatistiken (det vill säga brott som kommit till rättsväsendets kännedom), dels utifrån självrapporterings- och offerundersökningar. Genom att ta hänsyn till helhetsbilden fås en bättre bedömning. Avsnittet avslutas med en sammanfattande bedömning och jämförelse med andra nordiska länder.

Generell utveckling utifrån kriminalstatistiken

Antalet ungdomar som misstänks för brottsbalksbrott har legat mer eller mindre oförändrat under de senaste 30 åren (figur 3). Det är värt att komma ihåg att stöldbrotten utgör en stor majoritet och misshandelsbrotten en minoritet av de anmälda brotten. Med undantag för

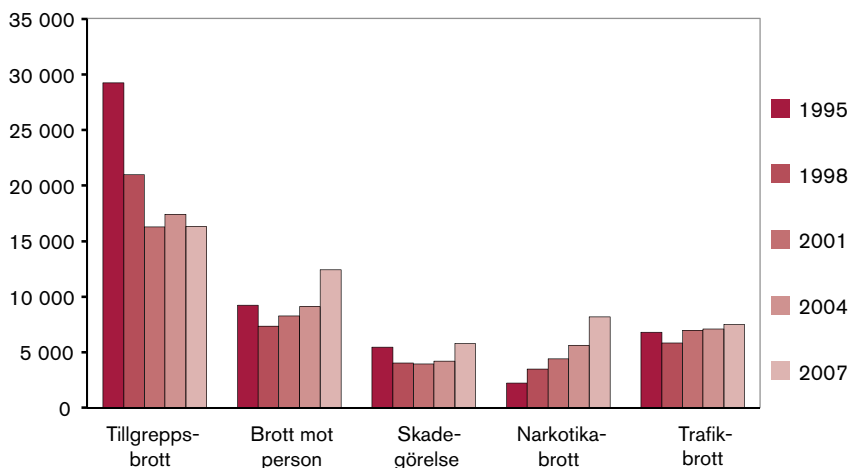

Figur 3. Anmälda brottsbalksbrott samt antal för brottsbalksbrott misstänkta ungdomar (15–20 år, respektive vuxna (21–) åren 1975–2007. Index år 1975= 100. Basår 1975: anmälda brott (n= 643 045), vuxna (n = 33 206), unga (n= 1 941). Källa: Brå.

minskningen under år 1999 (som beror på brister i statistiken över misstänkta just detta år) följer svängningarna bland 15–20-åringarna i princip förändringar i antalet ungdomar i befolkningen. I relation till befolkningsutvecklingen är det färre av de unga som misstänks för brott på 2000-talet jämfört med på 1990-talet.

Utvecklingen för de anmälda brotten samt antalet misstänkta kan lämpligen delas upp i två steg, först åren 1975–1990 och därefter 1990–2007. Under den första perioden, åren 1975–1990, ökade den anmälda brottsligheten med omkring 60 procent. Denna utveckling motsvaras väl av hur antalet vuxna förändras. Fram till 1990-talets början ökar antalet misstänkta vuxna med drygt 60 procent. Antalet misstänkta ungdomar höll sig däremot under motsvarande period på en tämligen oförändrad nivå. Eftersom antalet vuxna (personer äldre än 20 år) utgör huvuddelen av dem som misstänks för brott finns så här långt inga större problem att tolka utvecklingen mellan anmälda brott och antal för brott misstänkta personer.

Efter 1990 upphör ökningen av anmälda brott. År 2007 är antalet anmälda brott ungefär lika många som i början av 1990-talet. Antalet misstänkta individer följer dock en annan utveckling. Speciellt under andra hälften av 1990-talet minskar både antalet misstänkta vuxna och antalet misstänkta unga kraftigt samtidigt som de anmälda brotten ligger oförändrade. Vad som händer under denna period är sannolikt inte att det blir färre antal brottslingar utan att rättsväsendet under

Figur 4. Antal misstänkta brottsdeltaganden registrerade på ungdomar 15–20 år, uppdelat på olika brottstyper. Åren 1995–2007. Källa: Brå.

denna period får tag på färre gärningspersoner än tidigare. Under de första åren på 2000-talet sker i stället det motsatta. Samtidigt som de anmälda brotten fortsätter att ligga kvar på en stabil nivå ökar såväl antalet misstänkta vuxna som misstänkta ungdomar. För ungdomarnas del förklaras denna ökning delvis av att antalet unga i befolkningen ökade påtagligt under åren 2000–2007. Totalt sett är utvecklingen av antalet misstänkta ungdomar tämligen oförändrad under åren 1975–2007. Antalet misstänkta vuxna har däremot ökat tydligt. År 2007 var antalet misstänkta vuxna 55 procent högre än år 1975. Denna ökning motsvarar alltså i princip ökningen av anmälda brott.

Ser man närmare på utvecklingen av olika brottstyper är det tydligt att det under de senaste tio åren skett en klar minskning av antalet unga som misstänks för tillgreppsbrott. Antalet som misstänks för skadegörelse- och trafikbrott är mer oförändrat. Antalet misstänkta för brott mot person – där misshandel dominerar – och narkotikabrott ökar däremot tydligt (se figur 4). Minskningen i tillgreppsbrott är mest påtaglig när det gäller bil tillgrepp och inbrott. Snatterier och personrån, som också ingår i kategorin tillgreppsbrott, ökar däremot. Skulle rån inkluderas bland brotten mot person, skulle ökningen av denna brottskategori blir än mer accentuerad.

Innebär detta då att ungdomar alltmer sällan deltar i bilstölder och inbrott, men allt oftare i misshandel och narkotikabrott? Nej, inte nödvändigtvis. Rättsväsendets kapacitet att klara upp ungdomars stöldbrott, inte minst de bilrelaterade, kan ha minskat över tid. Detta skulle i så fall betyda att det egentligen inte finns någon minskad

stöldbrottslighet bland ungdomar. Med vålds- och narkotikabrotten kan det förhålla sig tvärtom. Dessa brott uppmärksammas ofta i samhällsdebatten, av lagstiftaren samt av polisen och det övriga rättsväsendet (se kapitlen om *Misshandel* och *Narkotikabrott*). Mycket tyder på att anmälningsbenägenheten hos offer, vittnen och institutioner ökat vid våldshändelser vilket i så fall leder till en överskattning av utvecklingen av ungas faktiska våldsbrottslighet. När det gäller narkotikabrott har också lagstiftningen ändrats på ett avgörande sätt under perioden,¹²⁵ vilket innebär avsevärt större möjligheter för polis och åklagare att binda såväl vuxna som ungdomar till lindrigare narkotikabrott. Vad dessa invändningar innebär är helt enkelt att man för att bedöma utvecklingen av ungdomars brottslighet också måste använda andra kunskapskällor.

Utveckling utifrån självdeklarations- och offerundersökningar

Fram till nu har redovisningen av ungdomsbrottslighetens utveckling utgått från kriminalstatistiken som gett en bild av att färre unga misstänks för stöld- och skadegörelsebrott samtidigt som fler misstänks för våldsbrott. Som påpekats tidigare vet vi emellertid att många ungdomsbrott begås utan att de upptäcks, anmäls och registreras (se tabell 1). Detta betyder att uppgifter från den officiella kriminalstatistiken ger en viktig, men långt ifrån fullständig, bild av ungdomsbrottsligheten. En kompletterande källa till kunskap om den faktiska ungdomsbrottslighetens utveckling är de självdeklarationsundersökningar som hittills genomförts under åren 1995–2005 (Brå 2006). Nästa datainsamling sker i slutet av år 2008. Även offerundersökningar är värdefulla i detta sammanhang. Dessa indikatorer har dock välkända brister (till exempel olika typer av bortfall) vilka behandlats utförligt i rapportens inledande kapitel.

Självdeklarationsundersökningarna visar att andelen elever som deltagit i stöld- och skadegörelsebrott minskat tydligt sedan mitten av 1990-talet, vilket alltså bekräftar bilden från kriminalstatistiken. Deltagandet i våld av olika slag är däremot tämligen oförändrat eller svagt minskande (se figur 5).

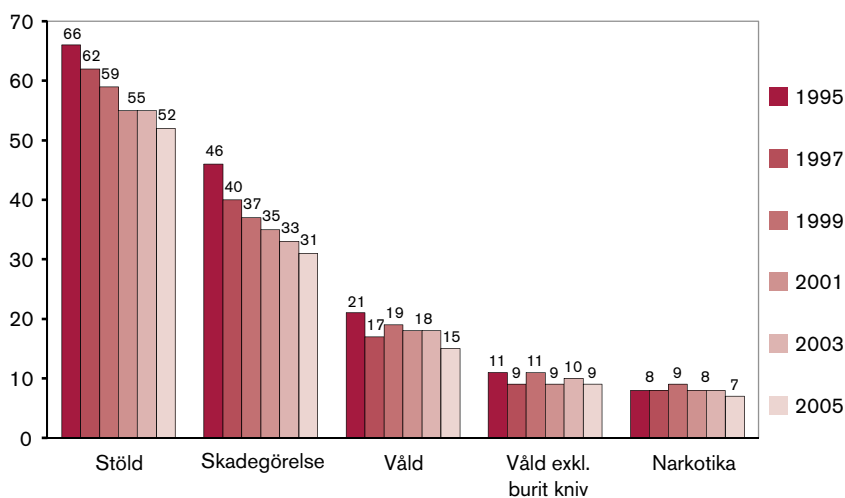
Minskningen i stöld och skadegörelse gäller, med undantag för cykelstölder, de flesta typer av handlingar inom dessa brottskategorier, lindriga såväl som allvarliga. Eftersom stöld och skadegörelse är så pass dominerande brottskategorier innebär utvecklingen också att den totala andelen niondeklassungdomar som har någon erfarenhet av att delta i brott minskar under den undersökta perioden.

¹²⁵ År 1993 infördes fängelse i straffskalan för narkotikabrott genom egen konsumtion, vilket innebär att polis vid misstanke om sådant brott kan använda tvångsmedel såsom urinprovtagning (för en utvärdering, se Brå 2000:21).

Både de grupper av elever som begår någon enstaka brottslig handling och de som begår ett större antal brott minskar andelsmässigt. Detta innebär att också antalet rapporterade brottsgärningar minskar. Någon »polarisering« mellan de laglydiga och de brottserfarna märks således inte i dessa studier när det gäller själva brottsaktiviteten (Brå 2006). En rimlig invändning är att skolundersökningarnas bortfall missar de mest brottsbelastade ungdomarna (se dock Shannon 2006). Brå har genomfört bortfallsanalyser som tar hänsyn till förändringar i bortfallet och resultaten visar att huvudslutsatsen att antalet unga som begår brott minskat kvarstår.

Hittills har ungdomars brottslighet beskrivits genom att se på utvecklingen av unga som misstänkts för brott respektive själva uppgivit att de begått brott. I följande avsnitt byter vi perspektiv och fokuserar på ungdomar som offer för brott. Förutom att det finns ett egenvärde i att synliggöra unga brottsoffer är detta också ett sätt att ytterligare beskriva ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling. En begränsning i Brå:s skolundersökning om brott är att den koncentrerar sig på just niondeklassarnas brottslighet. Det är möjligt att brottsligheten utvecklar sig annorlunda bland äldre ungdomar (samtidigt är det uppenbart att 15-åringarnas position som den mest brottsbelastade åldersgruppen kvarstår under de senaste decennierna, se figur 1 i det föregående avsnittet). I synnerhet när det gäller våldsbrott är det välkänt att mycket av våldet sker mellan jämnåriga.

Genom SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) är det möjligt att följa utvecklingen av 16–24-åringars utsatthet för våld eller

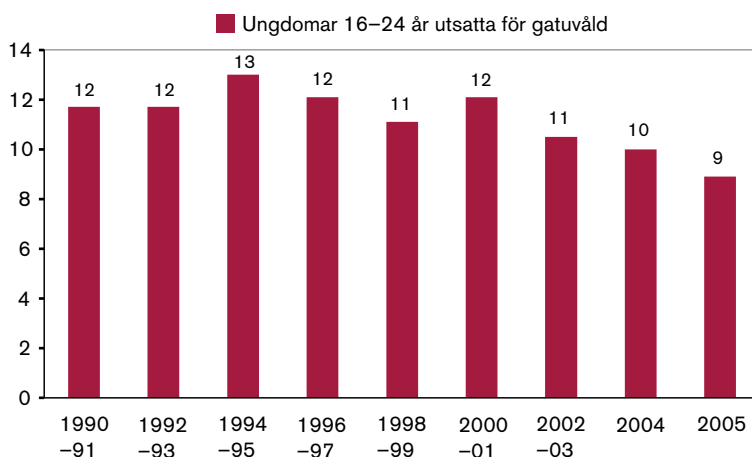
Figur 5. Andel ungdomar som uppger att de begått olika brottshandlingar 1995–2005. Procent. Källa: Brå 2006:7.

hot. Denna utsatthet, i synnerhet den som sker på allmän plats, borde rimligen påverkas om deltagandet i våldsbrott ökar bland ungdomar äldre än 15 år. Över tid visar det sig emellertid att andelen 16–24-åringar som uppger att de utsatts för något hot eller våld i gatumiljö snarare minskar än ökar (se figur 6).

Offerundersökningarna säger dock ingenting om hur tillgreppsbrottsligheten bland äldre ungdomar utvecklats. Från niondeklassundersökningen vet vi att en stor andel av niondeklassarna, oavsett kön, uppger att de blivit utsatta för något brott under senaste året. Omkring var tredje pojke och flicka har blivit bestulen och 5–6 procent har blivit utsatta för så pass grovt våld att de uppgett att de sökt någon form av vård. Utsatthetsnivån för såväl stöld- som våldsbrott är oförändrad under perioden 1995–2005 (Brå 2006).

Ytterligare ett sätt att jämföra utvecklingen bland niondeklassare och äldre ungdomar är att se till självrapporterade narkotikabrott. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) genomför varje år studier av bland annat mönstrades (vanligen 18–19-åriga pojkar) och niondeklassares drogvanor. Dessa undersökningar visar att såväl andelen mönstrade pojkar som andelen pojkar i årskurs nio som uppger att de använt narkotika ökar mellan åren 1995 och 1999 för att därefter minska i ungefär motsvarande omfattning fram till år 2006 (se CAN 2007, s. 27). Motsvarande utveckling framgår även av Brå:s självdeklarationsundersökningar (Brå 2006, s.43).

Sammantaget framträder i frågeundersökningar en bild av ett minskande antal ungdomar som begått stöld- och skadegörelsebrott och

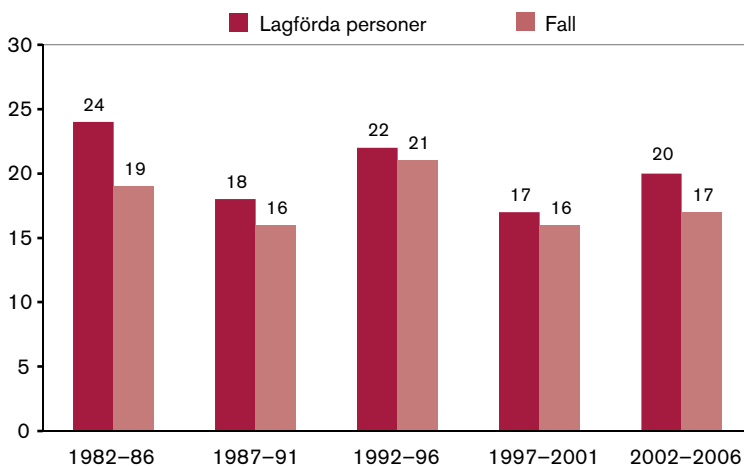
Figur 6. Andel 16–24-åringar utsatta för något gatuvåld enligt SCB:s offerundersökningar, år 1990–2005. Procent. Källa: SCB, ULF.

en oförändrad andel som uppger att de begått våldsbrott eller använt narkotika. Det finns inget i de uppgifter som unga lämnar om sin egen utsatthet för våld som tyder på att allt fler ungdomar är inblandade i våldsbrott. En fråga som kvarstår är om det ändå kan vara så att den ovanligare men grövre våldsbrottsligheten bland unga uppvisar en annan utveckling. Detta undersöks närmare i nästa avsnitt.

En fördjupad analys av dödligt och grövre ungdomsvåld

Det finns en typ av registrerad brottslighet där mörkertal och förändrad anmälnings- och mottagningsbenägenhet kan antas spela mindre roll för nivåerna över tid. Det handlar om den lilla kategori av våldsbrott som har dödlig utgång eller är nära att ha dödlig utgång. Närmare bestämt är det de brott som i domstolen rubriceras som mord, dråp, misshandel med vållande till annans död, mord- eller dråpförsök samt delar av den brottslighet som rubriceras som grov misshandel.

När det gäller dödligt våld hävdas inom kriminologisk forskning att utvecklingen av denna brottslighet över längre tid avspeglar omfattningen av våldsbrott i allmänhet (se till exempel von Hofer 2008). En nyligen genomförd analys av fullbordat dödligt ungdomsvåld i Sverige åren 1981–2005 visar också att en stor del av dessa brott begås i sam-

Figur 7. Antal ungdomar (15–17 år) lagförda för mord, dråp eller vållande till annans död genom våldsbrott, samt antal enskilda fall¹²⁶ av sådana brott. År 1982–2006. Källa: Brå.

¹²⁶ Överensstämmer med antalet offer. Att antalet lagförda ungdomar är fler än antalet fall beror på att det i vissa ärenden bedömts att fler än en gärningsperson deltagit i det dödliga våldet mot offret. Över tid finns inga förändringar i hur många gärningspersoner som i genomsnitt döms för att ha deltagit i *något* våldsbrott mot respektive offer, men antalet som döms för just *dödligt* våld ökar.

band med, eller i nära anslutning till, andra grova brott. De ungdomar som dömts för dödligt våld står också för en stor mängd andra brott i det område där de bor (Granath 2007). Detta talar för att utvecklingen av det dödliga ungdomsvåldet i någon mening också avspeglar utvecklingen av annat grövre ungdomsvåld.

De fullbordat dödliga våldsbrotten (mord, dråp och misshandel med dödlig utgång) förövade av unga 15–17 år har sedan början av 1980-talet varken blivit fler eller färre. Antalet unga dömda för sådant våld är per sexårsperiod ungefär detsamma på 2000-talet som på 1990- eller 1980-talet (se figur 7). En viss nedgång skedde under andra halvan av 1990-talet, vilket sammanfaller med att det totala antalet tonåringar i landet då var färre än under de tidigare och senare perioderna. Nivåerna av antalet dömda för dödligt våld tycks över perioden 1981–2005 inte i nämnvärd omfattning heller ha påverkats av förändringar i uppläkningen av dessa brott, eller av att allt fler utsatta för livsfarligt våld av unga räddas till livet av en förbättrad akutsjukvård (Granath 2007, 2008). I sammanhanget kan också nämnas att antalet personer 10–24 år som enligt SCB:s dödsorsaksstatistik dödats genom uppsåtligt våld minskat något under 2000-talet.

Antalet unga lagförda för mord-/dråpförsök eller grov misshandel har däremot ökat kraftigt både på 1990- och på 2000-talet. Detta hänger i första hand samman med att de rättsliga definitionerna av vilka handlingar som utgör sådana brott har vidgats alltmer de senaste 20 åren (Granath 2007). Ökningarna av lagförda för mordförsök eller grov misshandel behöver alltså inte avspegla några faktiska öknings av livsfarligt eller grövre ungdomsvåld.

Ett mer lämpligt sätt att studera utvecklingen för livsfarliga men ej dödande våldsbrott av unga kan därför vara att lägga ihop antalet domar för mord-/dråpförsök respektive grov misshandel där den unge gjort sig skyldig till knivhugg som gått in i offrets vänstra bröstskorg eller buk och där orsakat livshotande, inre skador. Dessa gärningar torde ju alltid ha rubricerats som antingen mord-/dråpförsök eller grov misshandel, samt i lika hög utsträckning över tid komma till rättsväsendets kännedom. Antalet domar avseende sådant våld visar sig då vara tämligen konstant sedan slutet av 1980-talet (figur 8). Detta kan i sin tur avspegla en tämligen jämn nivå av knivvåld bland unga de senaste 20 åren. Hade det grova knivvåldet bland unga ökat påtagligt de senaste åren borde detta ha lett till en ökning av domar avseende knivhugg med livshotande skador.

Sammanfattningsvis motsvarar alltså utvecklingen av fullbordat dödligt ungdomsvåld och livsfarligt knivvåld förövat av unga lagförda de tämligen jämna nivåer av deltagande i våld som niondeklassundersökningarna och SCB:s offerundersökningar visar för 1990-talet och 2000-talet. Därmed motsvarar inte utvecklingen de kraftiga och kon-

Tabell 3. Antal ungdomar 15–17 år dömda för grov misshandel eller för mord-/dråpförsök, där våldet bestått i knivhugg som gått in i offrets buk eller vänster bröstorg och orsakat inre, livshotande skador. Åren 1988–2005.

Brottsrubricering	Period		
	1988–93	1994–99	2000–05
Grov misshandel*	16	10	12
Mord-/dråpförsök	5	7	10
Totalt	21	17	22

Källa: Granath 2007.

*Uppräknat estimat baserat på ett urval av hälften av alla domar aktuell tidsperiod.

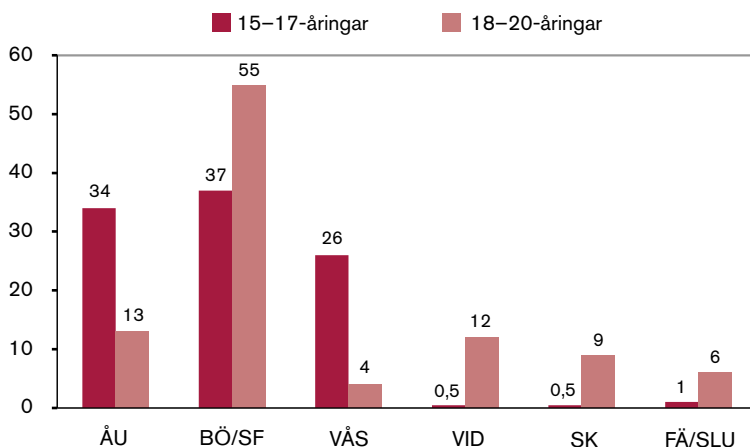
tinuerliga ökningar av ungas misshandelsbrott som syns i kriminalstatistiken. Detta kan indikera att ökningen av antalet misstänkta för våldsbrott i kriminalstatistiken till stor del beror på andra omständigheter än på att allt fler unga begår våldsbrott eller på att själva våldet de begår blir allt grövre.

Påföljder

När man beskriver ungdomsbrottsligheten och dess utveckling är det också relevant att beskriva de påföljder brotten ger. Vad blir egentligen konsekvenserna för de unga som befins skyldiga till brott? Har det skett några förändringar härvidlag under 2000-talet eller 1990-talet? Påföljdsutvecklingen kan också ge en indikation på samhällets strategier mot ungdomsbrottsligheten och hur prioriterat problemet är.

Påföljdssystemet ser lite olika ut för 15–17-åringar respektive 18–20-åringar. Påföljderna ungdomstjänst, ungdomsvård (en påföljd som baserar sig på åtgärdsprogram inom socialtjänsten) och slutna ungdomsvård (en tidsbestämd frihetsberövande påföljd som ersätter fängelse) är exempelvis i första hand tänkta för 15–17-åringarna. Utrymmet att meddela så kallad åtalsunderlåtelse, den lindrigaste sanktionsformen när unga befins skyldiga till brott, är också större vid 15–17-åringars brott än 18–20-åringars. När det gäller 18–20-åringarna ger lagen i gengäld mer utrymme att använda kriminalvårdens påföljder, det vill säga fängelse, skyddstillsyn eller villkorlig dom.

Den enskilt vanligaste påföljden för såväl 15–17-åringar som 18–20-åringar som lagförs för brott är dock böter genom strafföreläggande eller domstolsbeslut (se figur 8). Att få betala en viss summa pengar till staten är alltså för ungdomar, liksom för vuxna, den typiska rättsliga konsekvensen av brott. Nästan lika vanligt för 15–17-åringarna är också att meddelas åtalsunderlåtelse, det vill säga att registreras som skyldig till brott utan att få annan formell sanktion än att hamna i kriminalre-

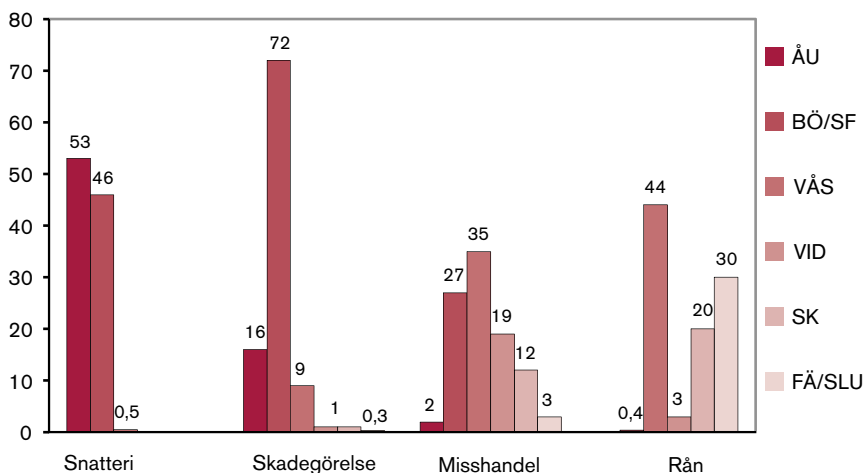
Figur 8. Fördelning av huvudpåföljder bland unga 15-17 år respektive 18-20 år som lagförs för brott år 2007. Procent. (ÅU= åtalsunderlåtelse, BÖ/SF= böter/strafföreläggande, VÅS= ungdomsvård inom socialtjänsten inklusive ungdomstjänst, VID= villkorlig dom, SK= skyddstillsyn, FÄ/SLU= fängelse eller sluten ungdomsvård). Källa: Brå.

gistret, samt att av domstolen överlämnas till vård eller ungdomstjänst inom socialtjänstens regi (figur 8). För de 15-17-åringar som kommer så långt i rättsprocessen att de åtalas och döms i domstol är ungdomsvård eller samhällstjänst numera till och med vanligare än böter.

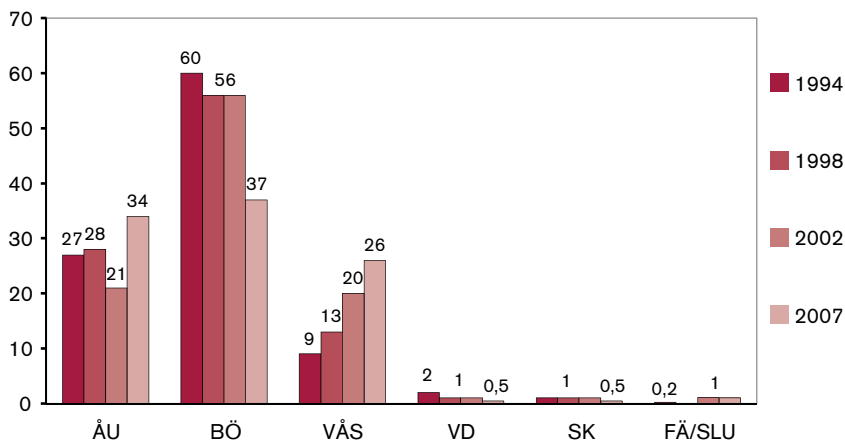
De frihetsberövande påföljderna, sluten ungdomsvård eller fängelse, utdöms däremot till en mycket liten del av alla lagförda ungdomar. För 18-20-åringarna handlar det om knappt tio procent och för 15-17-åringarna endast om en (1) procent.

Typiska påföljder för några av de vanligaste ungdomsbrotten

Påföljderna för ungdomarna ser naturligtvis olika ut beroende på vilket brott det är fråga om. För två av de vanligaste och mer vardagliga ungdomsbrotten, snatteri och skadegörelse, är åtalsunderlåtelse eller bötesstraff de dominerande påföljderna (figur 9). Andelen bötesstraff är särskilt hög vid skadegörelse (72 procent år 2006) även om detta, som vi kommer att återkomma till, minskat något de allra senaste åren. Vid de mer allvarliga, men ändå typiska ungdomsbrotten misshandel och rån, dominerar andra, mer ingripande påföljder. De yngre ungdomarna (15-17-åringarna) får ofta påföljder i socialtjänstens regi, medan de äldre (18-20-åringarna) vanligen får villkorlig dom, skyddstillsyn eller, åtminstone vid rån, fängelse. Även de 15-17-åringar som lagförs för rån får relativt ofta frihetsberövande påföljd, främst i form

Figur 9. Fördelning av huvudpåföljder bland unga 15–20 år som vid huvudbrott lagförts för snatteri, skadegörelse, misshandel respektive rån, år 2006. Procent. (ÅU= åtalsunderlåtelse, BÖ/SF= böter/strafföreläggande, VÅS= ungdomsvård inom socialtjänsten inklusive ungdomstjänst, VID= villkorlig dom, SK= skyddstillsyn, FÅ/SLU= fängelse eller sluten ungdomsvård). Källa: Brå.

Figur 10. Fördelning av huvudpåföljder bland unga 15–17 år som lagförs för brott, åren 1994–2007. Procent. (ÅU= åtalsunderlåtelse, BÖ/SF= böter/strafföreläggande, VÅS= ungdomsvård inom socialtjänsten inklusive ungdomstjänst, VID= villkorlig dom, SK= skyddstillsyn, FÅ/SLU= fängelse eller sluten ungdomsvård). Källa: Brå.

av sluten ungdomsvård. Föga förvånande är rån därmed det av de genomgånga brotten där andelen frihetsstraff är som högst.

Förändringar i påföljderna

Hur utvecklar sig då valet av påföljder för ungdomsbrott över tid? Finns det några tydliga förändringslinjer de senaste åren? För de äldre ungdomarna, 18–20-åringarna, har det inte skett några större förändringar i påföljderna de senaste 10 åren. För 15–17-åringarna finns däremot vissa tydliga trender. För det första har andelen bötesstraff minskat sedan mitten av 1990-talet. I stället har överlämnande till vård inom socialtjänsten och ungdomstjänst blivit allt vanligare påföljder (figur 10). En förklaring till denna utveckling, som också konstaterats i tidigare studier, är att domstolarna sedan mitten av 1990-talet inte längre finner böter tillräckligt ingripande vid våldsbrott av normalgraden, exempelvis misshandel (Granath 2007).

Att allt fler unga döms till påföljder i socialtjänstens regi hänger delvis också samman med att bruket av så kallad åtalsunderlåtelse för 15–17-åringar minskat tydligt sedan mitten av 1980-talet (Granath 2007). Som framgår av figur 10 har dock andelen åtalsunderlåtelser återigen ökat för de yngre ungdomarna. Förklaringen till denna utveckling tycks ligga i att andelen lagföringar som avser vardagliga och vanliga ungdomsbrott, såsom snatteri och skadegörelse, har ökat, men också i att åklagarna återigen blivit generellt mer benägna att ge åtalsunderlåtelse vid dessa brott. Antalet och andelen åtalsunderlåtelser för 15–17-åringar ökar nämligen inom brottskategorierna snatterier och skadegörelser.¹²⁷ En del av de senaste tjugo årens utveckling mot mer ingripande påföljder för ungdomsbrott kan därmed vara på väg att brytas.

I ett längre perspektiv har också frihetsstraffen ökat något för 15–17-åringarnas del. En förklaring till detta är införandet av sluten ungdomsvård år 1999, men också en tidigare under 1990-talet pågående trend att mer ofta döma till fängelsestraff vid de grövsta våldsbrotten (Granath 2007). Dessförinnan, under 1980-talet och första halvan av 1990-talet, dominerade påföljder i socialtjänstens regi även vid mord, dråp, försök till mord eller dråp och grov misshandel med vållande till annans död.

¹²⁷ År 2006 fick 67 procent av de 15–17-åringar som lagfördes för snatteri och 22 procent av dem som lagfördes för skadegörelse åtalsunderlåtelse. Motsvarande åren 2004–2005 var 48 respektive 10 procent.

Avslutande sammanfattning – svensk ungdomsbrottslighet i nordisk belysning

Ungdomars brottslighet har länge väckt vuxenvärldens engagemang, och vid olika tidpunkter uppmärksammas olika problem. I början av 2000-talet har samhället till exempel fokuserat på ungas organiserade våldsutövning i så kallade fotbollsfirmer, på gaturånen som följt i spåren av ungas ökade tillgång till värdefulla mobiltelefoner och MP3-spelare samt det våld som är relaterat till ungas deltagande i nöjeslivet. Under 1990-talet uppmärksammades grova våldsbrott som följde i spåren av den då stora skinheads-rörelsen. 1980-talet var det decennium då ungdomsvåldet på allvar fick status som ett allvarligt samhällsproblem (Estrada 1997). Tidigare var uppmärksamheten stor kring ungas missbruk av narkotika, alkohol och sniffning samt den omfattande stöldbrottsligheten. Ungdomsbrotten kan alltså uppenbarligen ändra karaktär men likaså kan samhällets fokus. Följande två citat från svenska dagstidningar (se Estrada 1997) illustrerar dock att ungdomars våldsutövning på intet sätt är en ny företeelse i vårt samhälle:

Den senaste tidens uppmärksammade våldsbrott har inte begåtts av socialt utslagna, berusade eller narkotikapåverkade utan av nyktra, välklädda och fysiskt vältränade ungdomar. Syftet har inte främst varit att komma över pengar eller värdeföremål. Våldet har istället begåtts som en form av perverst nöje. (Aftonbladet 1986)

En ny fasansfull dödsmissandel har inträffat, denna gång i Nacka på torsdagskvällen. En 61-årig man går ut för att lägga på ett brev och blir vittne till hur tre ynglingar överöser en person med sparkar och slag. Han försöker ingripa men blir själv överfallen och misshandlad så svårt att han efter en kort stund avlider. Detta sker på öppen gata och inför flera kringboendes ögon. (Svenska Dagbladet 1970)

Syftet med detta kapitel har varit att gå bortom de enskilda allvarliga brott som unga begår och i stället erbjuda en forskningsbaserad bild av den svenska ungdomsbrottslighetens omfattning och utveckling. Utifrån de källor som finns till vårt förfogande förefaller det som att ungdomsbrottsligheten i Sverige har minskat sedan mitten av 1990-talet, något som huvudsakligen hänger samman med att allt färre unga deltar i stöld- och skadegörelsebrott. Även om det saknas säkra indikatorer annat än för 15-åringar, är det rimligt att det minskade deltagandet i egendomsbrott också gäller ungdomar i omkringliggande åldrar.

Deltagandet i våldsbrott tycks däremot vara tämligen oförändrat. Kriminalstatistiken indikerar visserligen en ökning av våldsbrott, men detta har inte åtföljts av några synliga öknings i självdeklarations- och

offerundersökningar. Inte heller har antalet fall av det allra grävsta ungdomsvåldet – fullbordat dödligt våld eller grov misshandel förövat med kniv – ökat. En rimlig tolkning av de disparata utvecklingstendenserna ifråga om våldsbrott är att allt fler våldshändelser kommer till rättsväsendets kännedom. Resultaten från fördjupningsstudien av grovt ungdomsvåld visar också att definitionerna av vad som är ett allvarligt våldsbrott vidgats hos de myndighetsutövande institutionerna (Granath 2007).

Även i Danmark och Finland visar självdeklarationsundersökningar att stöldbrottsligheten minskat bland ungdomar de senaste tio åren, samtidigt som erfarenheterna av våldsbrott är tämligen oförändrade (Balvig 2006, Kivivuori och Salmi 2006, för våld i Norge se även Stene 2006). I Norge, liksom i Sverige, visar kriminalstatistiska analyser på en nedgång i andelen unga som registreras för stöld, men en uppgång i andelen registrerade för narkotikabrott (Stene och Thorsen 2007). Det minskade deltagandet i stöld bland de danska och finska ungdomarna innebär, på samma sätt som i Sverige, att andelen laglydiga ungdomar tycks ha ökat över tid. I den danska undersökningen sätts detta i samband med en allmän tendens till »självdisciplinering« bland unga. Bland annat konstateras att allt fler av de unga ser kritiskt på att dricka sig kraftigt berusad eller på att skolka från skolan.

I Danmark konstateras också att utvecklingen visar att avståndet mellan de laglydiga ungdomarna och de aktivt kriminella blir alltmer tydligt i termer av livsstil och i användandet av våld. För de brottsbelastade framgår, till skillnad från de laglydiga, att en allt högre andel har använt våld flera gånger det senaste året och att fler har erfarenhet av haschrökning (Balvig 2006, s. 31f). I Sverige har någon sådan polarisering hittills inte kunnat beläggas när det gäller brott generellt eller våld. I genomsnitt har de högbelastade ungdomarna snarare begått färre än fler våldsbrott över tid (Brå 2006). I fråga om sociala faktorer och livsstil, exempelvis droganvändning och skolprestationer, saknas dock kunskap om huruvida de laglydiga och de högbelastade blir allt mer olika över tid. När det gäller *utsattheten* för brott i Sverige finns emellertid undersökningar som pekar på en ökad polarisering. Grupper med en ansamling av olika välfärdsproblem fick under 1990-talet erfa en ökande utsatthet för brott samtidigt som mer resursstarka grupper i stället redovisade minskande utsatthet för brott (Estrada och Nilsson 2007). I vilken mån också ungdomsbrottsligheten blivit mer ojämlig kvarstår därför fortfarande som en angelägen kunskapslucka att fylla för svensk brottsforskning.

Nya typer av brott?

Avslutningsvis är det viktigt att påpeka att trenden mot en över tid minskad ungdomsbrottslighet, i Sverige såväl som i andra nordiska

länder, bygger på undersökningar av tämligen traditionell brottslighet. Hur utvecklingen ser ut för nya, Internetrelaterade typer av brott säger varken självdeklarationsundersökningarna eller kriminalstatistiken någonting om. Det är inte orimligt att fildelning och Internetrelaterade trakasserier kommit att bli tämligen vanliga även bland de i övrigt relativt laglydiga ungdomarna. Kunskapsläget är dock alltför bristfälligt för att hävda att dessa handlingar skulle ha »ersatt« den traditionella, oftast övergående egendomsbrottsligheten bland unga.

En annan kunskapslucka gäller utvecklingen av de uppmärksammade personrånen bland unga. Anmälningar om dessa brott ökade mycket kraftigt under i stort sett hela 1990-talet (Brå 2004). Samtidigt är det varken fler eller färre niondeklassare som i självrapportundersökningarna uppger att de »hotat för att få sak«. Teoretiskt skulle dock små men problematiska grupper av ungdomar som inte deltar i undersökningarna kunna stå för ökning av personrånen på 1990- och 2000-talen. Om fler unga därigenom faktiskt utsätts för personrån, ger dessvärre varken niondeklass- eller scb-undersökningarna något säkert svar på. Dessa undersökningar redovisar nämligen bara utsattheten för *hot av något slag* bland unga (som är oförändrad). Kanske kan dock de sedan år 2006 årligen genomförda trygghetsundersökningarna (Brå 2008a) framöver fylla denna kunskapslucka, eftersom respondenterna i denna undersökning specifikt frågas om de varit utsatta för rån.

Referenser

- Balvig, F. (2006). *Den Ungdom! Om den stadigt mere omsiggrebende lovlighed blandt unge i Danmark*. Köpenhamn: Det Kriminalpreventive råd.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2004). Rån. I: *Brottsutvecklingen i Sverige 2001–2003*. Rapport 2004:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Kriminaliseringen av narkotikabruk*. Författare: Peter Lindström m. fl. Rapport 2000:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet*. Författare: Peter Martens och Stina Holmberg. Rapport 2005:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2006). *Ungdomar och brott åren 1995–2005*. Författare: Robert Svensson. Rapport 2006:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008a). *Nationella trygghetsundersökningen 2007*. Författare: Annika Töyrä m.fl. Rapport 2008:3. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008b). *Diskriminering i rättsprocessen*. Författare: David Shannon m.fl. Rapport 2008:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- CAN (2007). *Mönstrandets drogvapor 2006*. Rapport nr. 105. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- DS (2004:41). *Ekonomiskt utsatta barn*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Estrada, F. (1997). Ungdomsvåld: upptäckten av ett samhällsproblem. *Sociologisk Forskning* 1997, 4: 51-72.
- Estrada, F. (1999). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Estrada, F. (2007). Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur och Ungdomsvåld: uppmärksamhet och reaktion., I: F. Estrada och J. Flyghed (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Estrada, F. och Nilsson, A. (2007). Den ojämlika utsattheten. Ett bidrag till forskningen om brottslighet och levnadsnivå. I: *Brott i välfärden, festskrift till Henrik Tham*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Granath, S. (2007). *Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Granath, S. (2008). Bättre akutsjukvård – färre dödsoffer? *Apropå*, 2008, 1: 12-13.
- Hagan, J. och McCarthy, B. (1997). *Mean Streets. Youth crime and homelessness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haveman, R. och Wolfe, B. (1995). The determinants of children's attainment: A review of methods and findings. *Journal of Economic Literature* 33:1829–78.
- von Hofer, H. (2008). *Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–2005*. Stockholm: Kriminologiska institutionen Stockholms universitet.
- von Hofer, H., Sarnecki, J. och Tham, H. (1998). Invandrarna och brottsligheten, I: von Hofer, H. (red.) *Brottsligheten i Europa*. Lund: Studentlitteratur.
- Kivivuori, J. och Salmi, V. (2006). Trends of Self-Reported Juvenile Delinquency in Finland, 1995–2004. I: Mykkänen, E. (red.) *Research Report Summaries 2005*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
- Kölegård Stjärne, M. m.fl. (2007). Boendesegregationens utveckling och konsekvenser. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, 14:153-178.
- Lundström, T. och Wiklund, S. (2000). *Att växa upp i familjer med långvarigt försörjningsstöd*. Stockholm: FOU-rapport 2000:3, Stockholms stad.

- Nilsson, A. (2002). *Fånge i marginalen – uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Pettersson, T. (2007). Utländsk bakgrund och ungdomsbrottslighet. I: F. Estrada och J. Flyghed (red.) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Ring, J. (1999). *Hem och skola, kamrater och brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Ring, J. och Svensson, R. (2007). Social class and criminality among young people. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8/2, 210–233.
- Sampson, R. och Laub, J. (2003). *Shared beginnings divergent lives. Delinquent boys to age 70*. Harvard: Harvard university press.
- Sarnecki, J. (2001). *Delinquent Networks: Youth Co-offending in Stockholm*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shannon, D. (2006). Chronic offenders or disadvantaged youth. Institutionalized males as missing cases in school based delinquency research. *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention*, vol 7, no 1: 78–100.
- Stenberg, S-Å. (2000). Inheritance of Welfare Reciprocity: An Intergenerational Study of Social Assistance Reciprocity in Postwar Sweden. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 228–239.
- Stene, R. (2006). Ikke mer utsatt – men flere tatt. *Samfunnsspeilet*, 2006/5-6.
- Stene, R. och Thorsen, L. (2007). Ungdomskriminalitet og straff i endring. I: Normann, T. (red.) *Ungdoms levkår (sa 93)*. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Sundell, K., m.fl. (2004). *Socialtjänstens barn. Hur många är de, vilka är insatserna, hur ofta återaktualiseras de och vad händer dem i vuxen ålder?* Stockholm: FOU-rapport 2004:4, Stockholms stad.
- Westfelt, L. (2001). *Brott och straff i Sverige och Europa*. Avhandlingsserie nr 5, Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P-O. (1987). *Patterns of crime in a birth cohort*. Age, sex and social class differences. Project metropolitan 24. Stockholm: Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Wikström, P-O och Loeber, R. (2000). Do disadvantaged neighbourhoods cause well-adjusted children to become adolescent delinquents? *Criminology*, 38:1109–1142.
- Vinnerljung, B. (1966a). *Fosterbarn som vuxna*. Lund: Arkiv.
- Vinnerljung, B. (1966b). *Svensk forskning om fosterbarnsvård: en översikt*. Stockholm: Liber.
- Yngwe, P-E. (2004). Forskning om ekonomisk utsatthet och barns livschanser. I: *Ekonomiskt utsatta barn*, Ds 2004:41. Stockholm: Socialdepartementet.